

АБ НЕКАТОРЫХ ПЫТАННЯХ СІСТЭМАТЫЗАЦЫІ ВАЕННАГА ЗАКАНАДАУСТВА БЕЛАРУСІ

В. А. Шаршун

*Нацыянальны цэнтр прававой
тэарэтыкі Рэспублікі Беларусь*

Істэматызацыя ваеннага заканадаўства як мэтэрыял нармаўных прававых актаў, яшчэ рэгулююць грамадскія адносіны ў вобласці забеспячэння ваеннай бяспекі дзяржавы, з'яўляецца аб'ектыўным патрабаваннем удасканалення прававой базы будаўніцтва Узброеных Сш, іншых войск і вайсковых фарміраванняў Рэспублікі Беларусь. Таму ўважліва цікавае вывучэнне дзейнасці па істэматызацыі ваеннага заканадаўства ў розныя перыяды гісторыі Беларусі. Усю гісторыю істэматызацыі ваеннага заканадаўства ў гісторыі Беларусі можна ўмоўна падзяліць на чатыры перыяды: перыяд Вялікага Княства Літоўскага (XVI в.-1795 г.), перыяд Расійскай імперыі (1795-1917 гг.), савецкі перыяд (1917-1991 гг.), постсавецкі перыяд (з 1991 г. па цяперашні час). Вытокі ваеннага права Беларусі зыходзяць да звычайнага права, якое пераважала да сярэдзіны XV ст., а затым стала выцягнута пісаным правам, у яшчэ звычайныя нормы набылі форму законаў у выглядзе грамад, прыватных і іншых прававых актаў.

Упершыню ў гісторыі Беларусі ваеннае права як сукупнасць прававых норм, яшчэ рэгламентуюць вайсковыя праваадносіны, і адасоблена галіна права, было вылучана ў асобны беларускі гуманізм і асветніцкі Францыска Скарына. У прадмове да кнігі «Другі закон» ён даў аналіз асноўных прынцыпаў права, яго паходжання, прызначэння і дзялення на галіны. Адною з галін права Ф. Скарына лічыў права «рицерское или военное, еже на войне соблюдаемо бывае» [1, с. 65].

Шэраг ваеннага права ВКЛ пачаў развівацца ў XVI ст. Першымі ваінскімі законамі былі паставы Наваградскага (1502), Вшненскага (1507), Менскага (1507) і іншых сеймаў [2, с. 230]. У гісторыі Беларусі катэгорыя норм ваеннага права ўпершыню была ажыццёўлена ў Статуце ВКЛ 1529 г., які вызначыў круг ваеннаабавязаных, прадугледжваў меры пакарання за невыкананне вайсковых абавязкаў і за злачынствы, здзейсненыя ваірамі, рэгламентаваў правы і абавязкі гетмана. Далейшае развіццё і істэматызацыя норм ваеннага права атрымала ў Статутах

ВКЛ 1566, 1588 гг. Раздзел II «Аб абароне земскай» Статута ВКЛ 1588 г. падрабязна рэгламентаваў пытанш ваеннага права, у прыватнасц, крымшальнай адказнасц ваяроу [3, с. 34-40].

Першы у ВКЛ зборнік заканадаучых актаў па ваенным праве «Артыкулы ваенныя» быў выдадзены па загадзе вшэнскага ваяводы і гетмана Вялшага Княства Літоўскага Міхаіла Казіміра Радзівіла ў 1754 г. у Нясвіжы [4]. Гэта кшга была першым мстэматызаваным выданнем актаў ваеннага заканадаўства Беларусі і Літвы і ўтрымлівала пастановы сеймаў і распараджэнні гетманаў XVI-XVIII стст. Акрамя таго, некаторыя ваенныя артыкулы былі надрукаваны ў храналагічным зборы нарматыўных актаў ВКЛ і Польшчы, выдадзеным пад назвай «Volumina Legum» («Кніга законаў») у 1732-1782 гг.

Пасля падзелу Рэчы Паспалітай і далучэння тэрыторыі ВКЛ да Расійскай імперыі ў канцы XVIII ст. класічным прыкладам кадыфікацыі ваеннага заканадаўства з'яўляецца Звод ваенных пастановаў 1838 г. (далей - Звод). Падрыхтоўка Зводу ажыццяўлялася з 1826 г. па шчытыве генерал-маёра Д. І. Ахшарумова ў II аддзяленні Уласнай Яго Імператарскай Вялікасці канцылярыі пад непасрэдным кіраўніцтвам М. М. Сперанскага. На працягу двух з паловай гадоў, з ліпеня 1827 г. па люты 1830 г., была складзена першая частка Зводу; у 1830 г. - другая частка, а ў 1832 г. - трэцяя і чацвёртая часткі Зводу. У красавіш 1835 г. М. М. Сперанскі прадставіў імператару Мікалаю I усе кнігі Зводу [5, с. 496-500]. Звод быў выдадзены ў 1839 г., а ўступіў у сілу з 1 студзеня 1840 г. У 1869 г. Звод быў перапрацаваны па новай мстэме і дзейнічаў з наступнымі зменамі да апошніх дзён існавання царскай Расіі.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гады ваеннай рэформы 1924-1926 гг. ізноў вярнуліся да ідэі кадыфікацыі ваеннага заканадаўства. У загадзе РВС СССР ад 26 лютага 1926 г. № 120 адзначалася: «назрела потребность приступить к планомерной кодификации действующих по Наркомвоенмору законоположений, дабы дать армии в стройной системе нормы, регулирующие ее устройство, службу и быт» [6, с. 22-23]. Але стварэнне «Зводу пастановаў, якіх дзейшчаюць у РККА», было ажыццёўлена толькі часткова.

З пераходам да будаўніцтва Узброеных Сіл СССР пытанне пра распрацоўку «Зводу ваенных законапалажэнняў» было паднята зноў. Быў распрацаваны праект новай схемы Зводу. Аднак працы па падрыхтоўцы Зводу перашкодзіла Вялшая Айчынная вайна. У пасляваенныя гады былі прыняты новыя агульнавайсковыя статусы, Закон аб крымшальнай адказнасц за вайсковыя злачынствы,

Закон СССР «Аб усеагульным вайсковым абавязку», некаторыя палажэнні (аб матэрыяльнай адказнасці ваеннаслужачых за шкоду, прычыненую дзяржаве, аб ваенных трыбуналах) і шэраг штых нарматыўных прававых актаў.

Абвяшчэнне 27 ліпеня 1990 г. Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце БССР, станаўленне Рэспублікі Беларусь як суверэннай дзяржавы запатрабавалі стварэнне нацыянальнай прававой базы дзейнасці Узброеных Сіл. За параўнальна кароткі прамежак часу былі прыняты шэраг асноўных заканадаўчых актаў у вобласці абароны, у тым ліку законы «Аб абароне», «Аб Узброеных Сілах Рэспублікі Беларусь» і інш.

Канцэпцыя удасканалення заканадаўства Рэспублікі Беларусь у якасці нашрунка прававой інфарматызацыі вызначае стварэнне і пастаяннае развіццё ў Беларусі мадэлі дзяржаўнай сістэмы прававой шфармацыі, заснаванай на камп'ютарызацыі і аўтаматызацыі працэсаў падрыхтоўкі, прыняцця, захоўвання, мстэматызацыі і распаўсюджвання прававой інфармацыі. Маму нарматыўных, першым чынам лакальных, прававых актаў цэнтральных і штых органаў ваеннага шравання увесь час павялічваецца, і адначасова даведкавая праца па прававых актах на папяровых носбгтах, якая праводзіцца галоўным чынам уручную, ужо састарэла.

У 2010 г. у Нацыянальным цэнтры прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь (далей - НЦПІ) у рамках выканання навукова-даследчых і вопытна-канструктарскіх работ распрацавана тэхналогія фарміравання і вядзення банкаў дадзеных прававой шфармацыі ў дзяржаўных органах Рэспублікі Беларусь. Гэтая тэхналогія дазваляе дзяржаўным органам і іншым арганізацыям ажыццяўляць фарміраванне, вядзенне і актуалізацыю банкаў дадзеных прававой шфармацыі. Выкарыстанне дадзенай тэхналогіі ў дзейнасці Узброеных Сш, іншых войск і вайсковых фармаванняў дазволіць выйсці на якасна новы узровень забеспячэння прававой шфармацыі адпаведных органаў ваеннага шравання, вошшых часцей і арганізацый, будзе спрыяць падвышэнню эфектыўнасці сістэматызацыі прававых актаў і норматворчай дзейнасці ў ваеннай сферы.

Паспяховае вырашэнне задач мстэматызацыі ваеннага заканадаўства, укараненне сучасных інфармацыйных тэхналогій у прававую сферу будучы спрыяць павышэнню эфектыўнасці прававога рэгулявання жыцця і дзейнасці Узброеных Сіл, іншых войск і вайсковых фармаванняў Рэспублікі Беларусь, умацаванню законнасці і правапарадка, павышэнню іх боегатоўнасці і баяздольнасці.

Літаратура

1. Скарына, Ф. Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоў., пасхалія / Ф. Скарына. - Мшск, 1990. - 207 с.
2. Юхо, Я. А. Історыя дзяржавы і права Беларусі вучэб. дапам.: у 2 ч. / Я. А. Юхо. - Мшск, 2000. - Ч. 1. - 352 с.
3. Статут Вял^ага княства Лгтоускага 1588 / пер. на белар. мову А. С. Шагун. - Мшск, 2002. - 207 с.
4. Artykuły woienne: Powaga Rzeczy Pospolitey, krolow polskich, y hetmanow W. X Litt: roznyimi czasy ustanawione. Teraz zas z rozkazu Jasnie Oswieconego Xiazecia Jegomosti Michala V. Kazimierza Radziwilla, wojewody Wilenskigo hetmana Wielkiego W. X. Litt: przedruk. -Nieswiz: w druk. Xiazeciej Radziwillowskiey in Coll. Soc. Jesu, 1754. - 250 s.
5. Заусцинский, П. Ф. История кодификации русского военного законодательства / П. Ф. Заусцинский. - СПб., 1908. - 548 с.
6. Колибаба, Г. Н. О кодификации военного законодательства / Г. Н. Колибаба // Военная мысль. - 1966. - № 10. - С. 20-30.

**ДАМОВА АД 23 КРАСАВІКА 1398 г.
ПАМІЖ ВІТАУТАМ І ТЭУТОНСКІМ ОРДЭНАМ
ЯК КРЫНІЦА ДАСЛЕДАВАННЯ АРГАНІЗАЦЫІ
ВАЙСКОВАЙ ЮСТЫЦЫІ ВКЛ У XIV ст.**

В. В. Каляда

Акадэмія МУС Рэспублікі Беларусь

Адным з найбольш старэйшых і вядомых сучаснай гісторыка-прававой навуш на гэты час актаў вайсковага заканадаўства Вялшага Княства Лгтоускага з'яўляецца прывілей Вялікага князя Ягайлы 1387 г. Галоўнай прыкметай дадзенага прывілея з'яўляецца ягоны комплексны характар, паколькі ім былі ўрэгуляваны не толькі (і нават не столькі) пытанні арганізацыі войска і абароны дзяржавы, колькі пытанні дзяржаўнага, шлюбнага, сямейнага і іншых галін права.

Нормы вайсковага заканадаўства ў дадзеным прывілеі прысутнічалі таксама. Так, прывілей узгадваў, што вайсковы паход (expeditio generalis) з'яўляецца павіннасцю, якая выконваецца за